

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет
«Одеська юридична академія»
ГО «Південно-український центр гендерних проблем»

**«СУЧАСНІ ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ:
ГЛОБАЛЬНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ»**

**«MODERN POLITICAL PROCESSES: GLOBAL AND
NATIONAL DIMENSIONS»**

МАТЕРІАЛИ IV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
6 – 7 березня 2025 р.

м. Одеса

УДК 323.2+327(043.2)

За загальною редакцією президента Національного університету «Одеська юридична академія», доктора юридичних наук, професора, академіка Національної академії правових наук України, академіка Національної академії педагогічних наук України **С.В. Ківалова**.

Сучасні політичні процеси: глобальний та національний виміри: матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 6-7 березня 2025 р.) /за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса, 2025. 224 с.

Modern political processes: global and national dimensions : proceedings of the 4th International scientific and practical internet conference (Odesa, March 6-7, 2025) / Ed. S.V. Kivalov. Odesa, 2025. 224 p.

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції.

ЗМІСТ:

I СЕКЦІЯ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПАРАДИГМИ І КОНЦЕПТИ ПОЛІТИЧНОЇ І ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ: ЕВОЛЮЦІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Ovcharenko S. (Switzerland, Geneva) The Crisis of the Humanitarian Foundations of UN Political Activity	8
Скрипнюк О. (Київ) Авторитарний політичний режим у парадигмі конституціоналізму	13
Вітман К., Дудченко В. (Одеса) Законодавче регулювання етнонаціональної політики Франції	18
Мамонтова Е. (Одеса) Фірмовий стиль як складова візуальної політики держави	22
Балан С. (Київ) Інформаційна держава у світлі сучасних викликів	26
Кормич А., Косов О. (Одеса) Просування обізнаності суспільства щодо цифровізації управління інструментами публічного дискурсу	29
Бринюк К. (Одеса) Гендерні виміри управлінської комунікації: наслідки бінарного підходу в політичному дискурсі (на прикладі політики Д. Трампа).....	32
Кравець Г. (Одеса) Політична наука та цифрова епоха: нові парадигми в аналізі політичних процесів.....	35
Поляков А. (Одеса) Рецепція поняття постколоніалізму в українській науковій літературі	39
Гордієнко М. (Яготин) Соціальні девіації влади в алгоритмі інформаційної доби.....	44
Маїлунц А. (Одеса) Тлумачення міжнародних звичаїв міжнародними судами з посиланням на принцип необхідності.....	51
Саліхов А. (Одеса) Європейська інтеграція України: вплив на стратегії та результати Президентських виборчих кампаній	55

II СЕКЦІЯ: БАГАТОРІВНЕВЕ УПРАВЛІННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ

Dvornichenko D., (United Kingdom, Oxford) Women's Participation in Politics in Georgia, Moldova, and Ukraine	60
Наумкіна С., Уцеховський М. (Одеса) Сучасний інститут громадянського любіювання в Україні	66
Краснопольська Т., Железков А. (Одеса) Досвід та сучасні кейси олігархічного впливу на політичні інститути.....	69

Рецепція поняття постколоніалізму в українській науковій літературі

Із прийняттям у 2023 р. Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» (3) в публічному просторі зростає кількість дискусій, пов'язаних з питаннями подолання колоніальної спадщини. В суспільстві поступово затверджується консенсус, щодо того, що період перебування України у складі Російської імперії слід розглядати як колонізацію, про що свідчать результати соціологічного опитування (5, с. 26). Ці зрушення у суспільній свідомості зумовлюють актуальність наукового осмислення понять колоніалізму, деколонізації, колоніальної спадщини. Саме ці поняття є ключовими для популярного сьогодні міждисциплінарного напрямку гуманітарного знання – постколоніалізму, за яким також закріпилися назви постколоніальні дослідження, постколоніальні студії, постколоніальна теорія.

На наш погляд, застосування даного напрямку є перспективним для дослідження низки суспільно-політичних проблем в сучасній Україні. Водночас на сьогодні спостерігається певна нечіткість у визначенні категоріально-понятійного апарату й методології в рамках постколоніальної парадигми. Таким чином, мета даної доповіді – з'ясувати підходи до розуміння понять колоніалізму/постколоніалізму у вітчизняній науковій літературі.

Формування постколоніальної теорії передусім пов'язують із публікацією у 1978 р. книги «Орієнталізм» американського літературного критика ліванського походження Едварда Саїда (11). Е. Саїд запропонував поняття «орієнталізму», що являло собою комплекс уявлень Заходу стосовно Сходу і з есенціалістських позицій виправдовувало панування першого над другим.

Публікація даної книги викликала появу значної кількості робіт у галузі літературознавства, культурології, історії, політології, у фокусі наукового

інтересу яких опинялися питання деколонізації, постколоніального розвитку країн, що здобули незалежність, формування ідентичності, націєтворення. Географічно всі вони були присвячені країнам Азії, Африки та Латинської Америки. Однак на початку 2000-х рр. в орбіті постколоніальних досліджень опинилися й країни Східної Європи. Цей процес був пов'язаний з публікацією двох праць – книги Еви Томпсон «Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм» (12) та статті Девіда Чіоні Мура під назвою *Is the Post- in Postcolonial the Post- in Post-Soviet?* (14). Їхня принципова новизна полягала у тому, що у книзі Е. Томпсон вперше були досліджені колоніальні наративи у класичних творах російської літератури, а у статті Д. Мура – запропонована класифікація типів колоніалізму, згідно з якою країни колишнього СРСР і Східної Європи слід розглядати як різновиди колоній.

Поняття постколоніалізму безпосередньо по відношенню до України першими застосували представники української діаспори. Так, американська антрополог і культуролог Оксана Грабович, розвиваючи концепцію «колективної тіні» К. Юнга, показала як українці, перебуваючи під польським, а згодом під російським правлінням, засвоїли прищеплений їм негативний *self-image*, що являє собою проєктовані колонізатором на колонізованого власні негативні й деструктивні аспекти підсвідомості. Історичні практики поневолення, що доходили до заперечення самого існування українців, значною мірою визначили характер суспільних відносин, національної культури і менталітету (2, с.14-15.)

В той же час до постколоніальної проблематики звернувся й австралійський літературний критик українського походження Марко Павлишин. Не погоджуючись з тлумаченням терміну «постколоніальний» як «після колоніального періоду», М. Павлишин запропонував оригінальне трактування термінів «антиколоніалізм» і «постколоніалізм». Перший являє собою стратегію заперечення колоніальної політики, тоді як другий містить у собі колоніальний досвід у «знятому» вигляді, подібно тому, як постмодернізм не заперечує, а діалектично «знімає» модернізм (6, с. 227; 7 с. 532 – 533).

Така пропозиція викликала рішучу критику. Так, літературознавець П. Іванишин дорікає М. Павлишину у тому, що постколоніалізм у запропонованому останнім тлумаченні не має «націозахисного культурного спрямування». Натомість Іванишин пропонує розрізняти два типи постколоніалізму – постмодерний, що замість відновлення травмованої імперіалізмом національної ідентичності руйнує національні дискурси, і націологічний, що, навпаки, поборює імперські дискурси, ставить пріоритетом збереження й розвиток національної культури (4, с. 69 – 71).

Історик і політолог С. Троян також розглядає виникнення постколоніального підходу у контексті поширення постмодернізму. Він дає поліваріантну характеристику поняття «постколоніалізм», який можна розглядати як напрям досліджень, культурне протистояння у відносинах метрополії та колонії, сукупність взаємозв'язаних концептуальних дискурсів, нарешті як часовий маркер, що позначає період і/або процес деколонізації (13, с. 72 – 73).

Український автор І. Гісем, навпаки, вважає, що термін «постколоніальний» по відношенню до України не слід сприймати як часовий маркер припинення колоніального впливу, адже цей вплив необхідно ще подолати (1, с. 30).

Серед вітчизняних авторів, які найбільш послідовно й плідно досліджують постколоніальні трансформації України, необхідно назвати М. Рябчука, який у своїй першій ж публіцистичній книзі «Від Малоросії до України: парадокси запізненого націєтворення» підняв гострі питання суспільно-політичного розвитку України з точки зору постколоніального підходу (9). Що стосується питань термінології й методології, у більш пізніх роботах М. Рябчук наголошує, що розгляд трансформаційних процесів країн Східної Європи через «постколоніальну оптику» дає змогу трактувати ці трансформації не лише як політичні, економічні чи інституційні феномени, але також і як культурні та дискурсивні (15, с. 51 – 52). Водночас він вказує на обмеження постколоніального підходу, який, вочевидь, не може пояснити будь-

які процес сьогодення, але без нього, вважає Рябчук, неможливо обійтися під час обговорення питань української ідентичності, русифікації, регіональних поділів тощо (10, с. 56).

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок, що в рамках постколоніальної парадигми, попри її безумовну перспективність для аналізу суспільно-політичних трансформацій України, на сьогодні відсутній цілковитий консенсус щодо змісту понятійно-категоріального апарату та використовуваної методології. Через це говорити про існування «постколоніальної теорії», принаймні в сфері політологічних досліджень, було б перебільшенням. На наш погляд, більш плідним видається використання поняття «постколоніальний дискурс», якщо трактувати дискурс як певний спосіб говорити з певної позиції, що надає значення груповому досвіду (8, с. 10) – в даному випадку історичному досвіду колоніального підпорядкування. Таке тлумачення відповідає поширеному в англomовній науковій літературі терміну *postcolonial prism* – постколоніальна оптика. Погляд на суспільно-політичні процеси в Україні через цю оптику, на нашу думку, здатен збагатити інструментарій політологічних досліджень.

Список використаних джерел

1. Гісем, І. (2016). Застосування постколоніальної методології до політичних досліджень наслідків російсько-радянського колоніального панування в Україні. *Магістеріум: Політичні студії*. Т. 64. 26-31.
2. Грабович, О. (1994). Колоніальна спадщина в сьогodнішній Україні. *Арка*, № 1, 14-15.
3. Закон України № 3005-IX від 21.03.2023 «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text>
4. Іванишин, П. (2005). Національно-екзистенціальна інтерпретація (основні теоретичні та прагматичні аспекти). Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження». 308 с.
5. Київський міжнародний інститут соціології (2023). Історична пам'ять. Результати соціологічного опитування дорослих жителів України. Аналітичний звіт. https://kiis.com.ua/materials/news/20230320_d2/UCBI_History2023_rpt-UA_fin.pdf

6. Павлишин, М. (1997). Козаки в Ямайці: постколоніальні риси в сучасній українській культурі. *Канон та іконостас: Літературно-критичні статті*. Київ: Час, 225-227
7. Павлишин, М. (1996). Постколоніальна критика і теорія. *Антологія світової літературно-критичної думки. За ред. М. Зубрицької*. Львів: Літопис, 532–533.
8. Рябчук, А., Хурцидзе, Т. (2023). Застосування дискурс-аналізу в сучасних соціальних дослідженнях. *Наукові записки НаУКМА. Соціологія*, 6, 3–15. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bcfe53a6-10a6-45e9-9124-d65ec7584f84/content>
9. Рябчук, М. (2000). Від Малоросії до України: парадокси запізненого націєтворення. Київ: Критика. 303 с.
10. Рябчук, М. (2013). Відміни колоніалізму: про застосовність постколоніальної методології до вивчення посткомуністичної Східної Європи. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*, Вип. 2, 41-58.
11. Саїд, Е. (2001). Орієнталізм. Київ: Основи. 511 с.
12. Томпсон, Е.М. (2008). Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм. Київ: Основи. 368 с.
13. Троян, С. (2014). Постколоніальні студії: Україна в постколоніальних дослідженнях. *Postkolonializm – Tożsamość – Gender. Europa Środkowa, Wschodnia i Południowo-Wschodnia*, pod redakcją Agnieszki Matusiak, Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 61-74.
14. Moore, D.C. (2001). Is the Post- in Postcolonial the Post- in Post-Soviet? *Toward a Global Postcolonial Critique. PMLA*, Vol. 116, No. 1, 111–128.
15. Riabczuk, M. (2013). Colonialism in another way. On the applicability of postcolonial methodology for the study of postcommunist Europe. *Porównania*, 13, 47–59. <https://porownania.amu.edu.pl/assets/Porownania/284/MYKOLA-RIABCZUK.pdf>